

הסביבה

עלון להפצת המוסר

"אזהל יוסף" – נובהרדוק ירושלים

ע"ש ישיבתו הראשונה של רבינו גרשון ליבמן זצ"ל נוסדה גסו וילנא תש"ב

פרשת ויצא

גליון מספר 556 (596)

כסליו התשפ"ו

דגל המוסר לרבינו גרשון ליבמן זצ"ל – על פרשת השבוע

וַיִּקְרָא יַעֲקֹב מִשְׁנָתוֹ וַיֹּאמֶר, אֲכֵן יֵשׁ ה' בְּמִקְוֵם הָדָה, וְאַנְכִי לֹא יִדְעָתִי וַיִּירָא וַיֹּאמֶר מִדֵּי הַיּוֹם הַזֶּה, אֵין זֶה כִּי אִם בֵּית אֱלֹהִים, וְזֶה שִׁעָר הַשָּׁמַיִם (ב"ח

(ז"ז, טז)

חשיבות הסיבה להתעלות

הספרות מסביר שהתעלותו של יעקב אבינו היתה עד יותר גדולה, בגלל שאף על פי שלא הכין את עצמו לכך כראוי, ובכל זאת זכה לנבואה, ואילו ידע את קדושת המקום, היה מכין את עצמו לנבואה. ואף על פי שלא היה מזויד כי אם שוגג, ובכל זאת נחרד מאד, ויירא, ויאמר מה נורא! על שגגתו כל כך התיירא והתפעל, במקום להתפעל מן הנבואה שהשיג.

בספר "אור ישראל" מסביר ר' ישראל סלנטר זצ"ל, שמי שלא למד בעצמו מוסר, לא יוכל בשום אופן להרגיש איהו טעם יש בזה. אין כאן מקום להסברים שוליים, כאן זהו ענין של הרגשה, הרגשת הלב, ולא סתם המצאה.

וענין של הרגשה קשה להסביר. יעקב אבינו הגיע לזאת ההרגשה. והנה יש לשאול על יעקב אבינו איד לא נתן לבו להתפלל במקום שהתפללו בו אבותיו עד כי מן השמים עכבוהו וגרמו לו קפיצת הדרך? כדברי רש"י ז"ל: וא"ת כשעבר יעקב על בית המקדש מדוע לא עכבו שם, איהו לא ידע לכהן להתפלל במקום שהתפללו אבותיו ומן השמים יעכבוהו? איהו עד חרן אולי... כי מטא לחרן אמר אפשר שעברתי על מקום שהתפללו אבותי ולא התפללתי בו. ירב דעתה למהדר, וחזר עד בית אל וקפצה לו הדרך. ולכאורה איך יעקב אבינו לא חשב המשך בעמוד ב' להתפלל במקום זה? אנתו ממילא לא

יש להתבונן מדוע יעקב אבינו ע"ה התפעל רק מהמקום: "אין זה כי אם בית אלהים... מה נורא המקום הזה..." ומדוע לא התפעל יותר מההבטחות שהבטיח לו הקב"ה ואשר כל כך גרמו לו נחת רוח ובטחון, כמאמר הכתוב אחר כך "וישא יעקב רגליו" משתבשר בשורה טובה וחובטת בשמידה, נשא לבו את רגליו ונעשה קל ללכת? [בראשית רבה] רואים שלהבטחות אלו חשיבות גדולה בעיני יעקב אבינו.

למשל אצלנו, כשבישיבה או רואים תלמיד שכל כך התעמל בלימוד המוסר וזכה לקנינים גדולים, ממה או מתפעלים? בודאי מן הקנינים! וכי מתפעלים מלימוד המוסר? או מספר מדרגת האדם? או מבית המוסר? לא רואים את זה, כי אנתו מוחשינים יותר את ההישגים, זה העיקר. המקום אינו אלא טפל, וזהו רק אמצעי להשגת התכלית. כמו כן כשאנו רואים איהו גאון גדול מן הגדולים, ממה או מתפעלים? מגדלותו בתורה, מיעוצם ידיעותיו, ממדרגתו הגבוהה, אך אין או מתפעלים מדרכו בעבודה, משיטתו. וכאן יעקב אבינו, במקום להתפעל מההישגים ומההבטחות, הריחו מתפעל מהמקום!

מעשה מוסר

אין אדם עומד על דעת רבו...

לימים, התאונן רבי אליהו עצמו וסיפר עד כמה רב היה צערו, כאשר גילה כמה החמיץ כאשר עזב את וולאז'ין – מבלי לקבל מהגרי"ח את כל אשר היה ביכולתו ללמוד... ואנו על פי דרכנו למדנו, כי לעיתים, אדם שנמצא במדרגה נמוכה יחסית – כלל אינו מסוגל להבין ולהשיג את מדרגתו ואת עומק כוונתו של מי שנמצא במדרגה גבוהה ממנו, עד שהדברים העמוקים ביותר – נראים לו כזוטות בעלמא!

ומכאן תשובה למאמרנו, על פי דרכו של המהר"ל המבאר כך:

כאשר סולם עומד ישר, ישנו יחס בין כל מי שעומד על שלבה משליבותיו: כל אחד נמצא מעל אחרים או מתחתיהם. לעומת זאת, כאשר הסולם עומד בשיפוע – התמונה שונה לחלוטין: מי שעומד על שלבה מסויימת, אינו בעל כלל למי שנמצא התורה – אינו בעל כלל למי שנמצא חסות בעלמא! הוא נמצא – הוא נמצא לבדו! ובכן, על פי האמור, כך גם בנוגע למדרגות התורה, ואת זאת בדיוק מבקשת התורה ללמדנו: מי שעומד בנקודה מסויימת בסולם התורה – אינו בעל כלל למי שנמצא מעליו או מתחתיו, עד כדי כך שהוא אפילו אינו יכול לראות אותו... לאדם אין השגה אלא ביחס למצבו שלו, על פי דרגתו הנוכחית – ותו לא! מדרגות התורה אינן מעלות זו על גב זו, אלא כל מדרגה – מעלה השונה מהותית מחברתה! (ללמדך - ר"מ פריינדליך)

וַיִּחַלֵּם וְהָיָה סֵלֶם מִצֵּב אֶרֶץ וְרֹאשׁוֹ מִצֵּי הַשָּׁמַיִם וְהָיָה מִלְּאֲכֵי אֱלֹהִים עֲלֵים וַיִּדְרִים בּוֹ (כ"ח, י"ב)

וברש"י להלן (פסוק י"ז): "א"ר אלעזר בשם רבי יוסי בן זמרא: הסולם הזה עומד בבאר שבע ואמצע שיפועו מגיע כנגד בית המקדש, שבאר שבע עומד בדרומה של יהודה וירושלים בצפונה בגבול שבין יהודה ובנימין, ובית אל היה בצפון של נחלת בנימין בגבול שבין בנימין ובין בני יוסף, נמצא סולם שרגליו בבאר שבע וראשו בבית אל מגיע אמצע שיפועו נגד ירושלים".

הנה מוצאים אנו, כי בכל פרט מפרטי החלום שחלם יעקב – היו טמונים רמזים עמוקים ונפלאים. מעתה, שמה לעינו לבאר: מה הרמז בכך שהסולם היה משופע ולא ישר כלפי מעלה?

הסבר לכך נבין על פי המעשה הבא: בתקופה מסויימת, הגיע הגאון רבי אליהו גרולער לישיבתו של הגאון רבי חיים מוולאז'ין, בכדי ללמוד מפיו את חכמת הקבלה. בהגיעו אל הישיבה – ציווה הגר"ח על מנהל הישיבה כי ישלח ש"ס שלם אל אסמנייתו של רבי אליהו, בכדי שישלח יתבטל מלימודו, בעוד הוא עצמו – קובע עמו זמן קצוב בכל יום ללימוד משותף בתורת הסוד. דע עקא, שכאשר הגיע רבי אליהו ללמוד עם הגר"ח – נקשרה ביניהם שיחה בענייני דעלמא, עד שתרם הזמן הקצוב ללימוד המשותף. כשהוא מאוכזב עזב רבי אליהו את ביתו של הגר"ח, אולם למחרת, כאשר

האדם הוא שקובע את רמתו הרוחנית

"ויקח מאבני המקום וישם מראשותיו" ופרש"י שירא מפני חיות רעות. ויש לתמוה וכי יפחד יעקב אבינו מחיות רעות בדרך מצוה, והלא שלח מצות אביו ואמו, ובעל בטחון הוא, וכבר ספרו על גדולי עולם [האר"י הקדוש] שלא פחדו מאריות שבוד, ואיך נבין שיעקב אבינו פחד מאריה? ואם פחד הוא מחיות רעות, וכי מעט אבנים סביב לראש יועילו לזה?

כשאברהם אבינו נתן את השליחות לאליעזר להביא אשה ליצחק לא הוצרך לומר לו הבטחה "האלוקים אשר התהלכתי בו..." ישלח מלאכו לפניך, ומדוע רק אחרי שאליעזר שאל "אולי לא תאבה האשה ללכת אחרי" אמר אברהם את הבטחת שמירת המלאך? ועוד מדוע בתחילה הייתה הצלחה לאליעזר בהסכמת בתואל ולבן ואח"כ חזרו בהם ובקשו שרביקה תתעכב בביתם, והיכן הסייעתא דשמיא שהייתה מתחילה, ומדוע נעשים קשיים לציווי אברהם לשידוך ליצחק?

אברהם אבינו נותן לאליעזר את היכולת להיות בדרגה שיוכל להביא שידוך ליצחק כפי זכויותיו של אברהם, והיה לו לאליעזר לבטוח בזכות זו ולקבל את השליחות, אך כשאומר "אולי לא תאבה" ומתחיל לדון שמה... כבר הוריד את מדרגתו ואינו מתאים לשליחות כזו באופן זה, ולכן הוצרך אברהם להשתמש בהבטחת המלאך. וזוהי הסיבה שנערמו קשיים לאליעזר בחוסר הסכמה של לבן ובתואל, כי כבר אינו זכאי שיתגלגל על ידו בצורה הגבוהה. [שמעתי]

יעקב לא צריך לפחות מחיות רעות, אך מופיע ב"מדבר קדמות" שיעקב אבינו אמר לאליזא אחרי שאמר לו הלה שהבטיח להביא לעשיו את ראשו של יעקב, 'אמור לאבא שנתת את ראשי לאריה שאיים עליך לטורפן' [שמעתי] ברגע זה העמיד יעקב את עצמו לאופן שחיה רעה תוכל לו, ולכן התחייב בהשתדלות מועטת נגד חיות רעות.

האדם קובע את דרגתו הרוחנית, מי שאומר "לא אוכל להתעלות דרגה מסויימת, כך הוא עוצר את מעלותיו והוא לא יוכל להגיע. כל דבר רוחני אסור להיות מסופקים ובכך לנתק אותנו מלהיות שייכים אליו, ורק כך נוכל להגיע את הדרגות הגבוהות ביותר.

הסביבות

מה בגליון

- דגל המוסר.....עמוד א'
- תפנית ואמרות.....עמוד ב'
- מוסר הפרשה.....עמוד ג'
- פניני הפרשה.....עמוד ג'
- גניי ישיבה.....עמוד ד'

דגל המוסר ויצא / המשך

נתן לבו לחזור, ולכן כל כך תבע את עצמו, "איך יתכן שעברתי על מקום שהתפלל בו אבותי ולא התפללתי? איך יתכן שכל כך התרחקתי ולא הרגשתי?" אז נתן דעתו לחזור. בגלל זה כל כך התפעל מן המקום, "מה נורא המקום הזה" יותר מאשר מנגעם הנבואה. כי המקום הוא הגורם להשארותו בדרך האבות, ולנבואה. והוא תבע את עצמו כדברי הספורט, איך לא הכנתי את עצמי לנבואה? איך סטיתי מדרך אבותי? מה נורא המקום הזה? אכן, אם לא את מתפעלים מספיק מן המקום שלנו, זהו סימן שראשנו נמצא במקום אחר. בבחינת מה שאומרים חז"ל: לא עבדו ישראל עבודה זרה אלא כדי להתיר להם עריות בפרהסיא. איוו גוזמא! מה ענין בפרהסיא? אלא שאין האדם מסתפק במועט הנפשות תאותו רבה להשיג תכלית הרע והאדם לא רוצה שום הפרעה בהנאתו מן העבירה. רוצה ליהנות בלי מפריע, גילוי עריות בפרהסיא, זוהי בחינה של הולך על ארבעה וזה נכל בצורת קיום התורה, כי אז הנאות שלימה מאחר והוא חושב כי בזה הוא מקיים את התורה, ואין לו שום טענות ושום תביעות על עצמו. כך היה אומר ר' דוד בודניק הי"ד זצ"ל: בענין סעודות מצווה 'הנאה גם לגוף היא שלימה בגלל שזו מצווה. והו' הסוד מדוע אין את רוצים ללמוד מוסר, כי זה מפריע להנאותו הגופנית, זהו מה שקרה אצל לוט שאמר אי אפשר לא באברהם ולא באלהיו. זה מתחיל בחולשה קטנה, ואז טוענים: אין זמן ללמוד מוסר, אני קצת חלש, לא יכול, עכשיו כבר מאוחר, פעם אחרת וכו' כהנה וכהנה תירוצים, וזה בגלל שהלב כבר תפוס במקום אחר, יתוש קדמנו, ובכלל דעתנו בדרכים אחרות. אנו חושבים כי גם בלי זה, גם בלי מוסר אפשר לחיות, אפשר להסתדר.

והנה חז"ל אומרים על הפסוק "כרם וזית לבני אדם", אלו דברים העומדים ברומם של עולם ובני אדם מזוללים בהם, זוהי התפילה, כי זוהי עבודה שבלב. ולכאורה איך בני אדם מזוללים בהם? הלא תפילות אבות תיקנו, וכל מילה ומילה בתפילה נוסדה ונתקנה על ידי אנשי כנסת הגדולה, ואיך אנו מזוללים? אלא, שאנו לא שילמנו על זה ביוקר, אין לזה ערך בעינינו, כך מסביר את זה במשל, הסבא זצ"ל בספרו: קבוצת רמאים נכלים מכרו שטרות כסף בזול לבן אדם אחד. אחר כך ארבו לו ותתפשו לו כשטרם ואמרו לו שהכסף שבידו מוזיף והחרימו לו. ואף על פי שהכסף לא היה מוזיף, אך מחמת שהווא שילם מחיר נמוך, הוא פחד להתנגד, ומסרו להם בחושבו שזה באמת מוזיף. אנו מזוללים בתפילה ובלימוד המוסר משום שלא שילמנו על זה שום מחיר, זה מזולל בעינינו. בזה אנו מבנים מדוע הסבא זצ"ל התעקש בדרך, עד כל "בדיעבד, אלא "לכתחילה". עליו להרגיש את הירושה העצומה והנפלאה הזו, הלא היא הדרך של ביור המדות, תיקון המדות עד שמשיגים את ההצלחה בדרך החיים.

נותנים חשיבות ל"מקום". הנה היום (ז' כסלו דא), לכבוד ז' בכסלו, באו כל כך תלמידי הישיבה מכל קצות צרפת, וכעת נמצאים כולם פה, באסיפה כה נכבדה, ואנו כל כך מתפעלים מזה בבחינת "מקום שהתפלל בו אבותי", ואנו כל כך שמחים על ההזדמנות להיפגש ולהתחזק, ואיך יעקב אבינו לא נתן לבו עד שיעכבו מן השמים? וממה נפשך, אם לא התפלל כשעבר במקום, מדוע פתאם נתן דעתו לחזור? מעיקרא מאי קסבר, ולבסוף מאי קסבר? אלא כאן רואים שיש הבדל אצל האדם בגישתו לאיזה ענין האם זה "בדיעבד" או "לכתחילה". היכן נטה ליבו? מהו נושא התענינותו? אנו לא מתפעלים מהמקום שלנו ומהאפשרויות שלנו בגלל שהם ברשותנו בדיעבד, כמו ירושה שלא טרחנו עבודה. הסבא זצ"ל טרח, יגע והמציא את הדרך, ואנו מקבלים כפרי בשל, לא טרחנו על זה, ועל כן אין אנו מעריכים.

וזהו טעות. למשל בעולם, הם מנצלים אפילו את הבדיעבד כשמדובר בערכים שיש להם בהם ענין. כגון לאומיות, צבא, נשק, תרופות, וכל דבר שתכליתו טיפוח הגוף, אך כשזה נוגע לנשמתו רבי ישראל סלנטר, מיד כששמע מספר מילים מר' זונדל, וכבר חולל מהפך בנפשו: "ישראל ישראל, למד מוסר ותהיה ירא שמים" קיבל את הדברים והתמסר לכל הדרך. כך רואים אצל אלישע שהיה חורש של שדה, וכשראה את אליהו הנביא "ייעזב את הבקר וילך אחרי אליהו". ואחר כך עשה משתה מרוב שמחה. מרוב בחילות, לא חיכה אפילו עד שיחטוב עצים כדי לכשל אלא ביקע את כלי המחרשה ובישל בהם, כך גם הסבא זצ"ל כשנדבק ברי ישראל סלנטר עזב את הסחורה שלו ולא חזר ככלל לביתו. אך לא כן הדבר אצלנו, אנו מתונים, לא מתפעלים בקלות. מדוע? כי אנו חושבים שהתפעלות של אלישע נבעה מהמצאותו של אליהו הנביא, אבל אצלנו, היכן אליהו הנביא? ובאמת פעם כאשר הגיעה קבוצה חדשה של תלמידים, אמרו להם שאם יתמסרו בכל לבם ללימוד המוסר ולתיקון המידות הם יוכלו לגלות אליהו. והם בתמימות התמסרו בכל לבם. אבל אנו, ערמוניים, אין אנו נוטים להאמין בתמימות ואין אנו מעריכים כראוי את ההזדמנות. אך יעקב אבינו ע"ה הרגיש שאם מזוללים בהזדמנות של "מקום שהתפלל בו אבותי" זה סימן שכבר הראש תפוס במקום אחר.

אצלנו, כשתלמיד מתבגר קצת, אז ראשו תפס למקום אחר, וכבר אינו מבין את המסילת ישרים, לא מבין מה חובתו בעולמו, מה פירוש יסוד החסידות ושוש העבודה וכו', הוא מתחיל לראות אה מקומו היכן שיש ממנו, כבוד, וכבר יש לו חובתו בעולמו משלו

אך יעקב אבינו, אחר שהלך, בירר את מצבו היכן הוא עומד, והרגיש שיצא מן הדרך, אז,

דברי רבותינו בעלי המוסר על פרשת השבוע

רבי יעקב ניימן זצ"ל

"ויגש יעקב ויגל את האבן מעל פי הבאר" (כס' י').

כתב רש"י, כזה שמעביר את הפקק מעל פי צלוחית, להודיע שחכו גדול. הקשה הגאון ר' יעקב ניימן זצ"ל, שלכאורה מאין היה ליעקב כח כזה גדול, והלא חזר מלימוד של "ד שנה אצל שם ועבר, ולא שכב לישן שם אף לילה, והתורה הרי מחלישה את כוחו של האדם. וביאר עפ"י דברי הפייטן בתפילת גשם שאמר "יחד לב וגל אבן מפ' באר מים", והיינו שיעקב יחד את לבו לעשות חסד, והמדה הטובה של חסד התלהבה ביעקב והיה לו רצון חזק וחשק גדול לעשות חסד, וזה נתן לו את הכח והעז, כי בדבר שאדם רוצה מאוד ויש לו בזה חשק גדול, אז הכח מתגבר אצלו, אבל דבר שאין לאדם טעם בו ואין לו רצון, אין לו כח לעשות את הדבר.

וזה מה שאמרו (ב"מ פד, א) על ריש לקיש שראה את ר' יוחנן רוחץ בירדן וקפץ את כל הירדן, וכשראה אותו ר' יוחנן אמר לו "חילך לאורייתא" (כמה כוחך יפה לסבול עול תורה – רש"י), וכיון שקיבל עליו עול תורה תשש כוחו ולא היה יכול לחזור חזרה את הירדן. וצריך ביאור מדוע כבר תשש כוחו משקיבל עליו ללמוד אף שעדיין לא למד. אלא הביאור הוא שהכל תלוי ברצון האדם ובחשקו, ולכן כשהיה לסטים רצה מאוד שיהיה לו כח ולכן הצליח לעבור את הירדן, אבל משקיבל עליו עול תורה, וכל רצונו וחשקו היה רק ללמוד שוב כבר לא היה לו רצון עז כמקודם שיוכל לעבור את הירדן, ולכן באמת לא עלתה בידו, כי הכח שבאדם הוא לפי רצונו וחשקו להשיג את הדבר.

מחשבת מוסר

אמרות ופתגמים

<p>"רבי נתניאל בן הקנה ביצאנו מביהמ"ד היה אומר: "מודה אני לפניך ששמת חלקי מיושבי בית חמורש, כי גם ביצאנו מביהמ"ד צריך לחיות מיושבי בית חמורש."</p>	<p>"ברוחניות צריך האדם להיות או חם או קר, אבל לא פושר" (מהרי"ז)</p>	<p>"אם כרי לקיים הקללה של 'בזעת אפך' אדם משתדל יומם ולילה, כמה צריך להשתדל כדי להשיג הגרבה של 'פרוך הגג' אשר יבשה" (דגל העובדים משיבת פיוס)</p>	<p>"אם נחפץ לדעת את מדרגתו בהכרת ההשגחה מתוך היסורין, נצא ונלמד עד כמה שיינו מעשינו בחיותנו בתוך חבלי משיח" (הרב דסלר)</p>	<p>האמידות [והעשירות] היותר גדולה הוא לזוהר על "העצמו" (מהר"ש ז"ל)</p>	<p>"לימוד המוסר, הוא כמו זכוכית – המגדלת לראות איכות גדול החסא" (הגרי"ס זצ"ל)</p>
<p>"מי שאינסטינס גדול בבעדו לא ישיג גבוהות" (סבא מנובהרדוק)</p>	<p>"אין נקרא גיבור מי שיוכל ליתן הקצא, אלא מי שיוכל לקבל הקצא" (משכח"ש)</p>		<p>אם חיסוד הוא עקום, אז כל מה שישתדל שמהיסוד והלאה יהיה ישר – יחי עוד יותר עקום. (מהרי"ז)</p>		

מוסר הפרשה

גדולי ישראל

ויצא יעקב מבאר שבע וילך חרנה

יודע ביאורו של מרנא ה"בית הלוי" זי"ע, מדוע כתיב "ויצא... וילך", כי האנשים ההולכים ממקום למקום יש בהם שני אופנים. יש שאין רצונו לברוח ממקומו הראשון, רק הוא צריך להגיע משום איזה ענין למקום השני. ויש בהיפוך, שאין לו שום צורך וענין במקום השני, וכל הליכתו היא בכדי לברוח ולצאת ממקומו הראשון. והנה ביעקב היתה יציאתו והליכתו משני הטעמים. כי על פי ציווי אמו היה צריך לברוח מבאר שבע מפני שעשיו רוצה להרגו, ועל פי ציווי אביו יצחק היה צריך ללכת לחרן לקחת אשה מבנות לבן. ולכן כתוב "ויצא" כי רצה לצאת מבאר שבע עפ"י ציווי אמו, וגם התכוון ללכת לחרן עפ"י ציווי אביו, לכן כתיב "וילך חרנה" שזה גם היה כוונתו.

הסיף על כך מרן ה"סטייפלער" זי"ע, א"ב ב"ברכת פרץ". שכן יש לומר גם בזמנינו, כי לפנינו בישראל, כשנתי ישראל היו מיוסדים על שמירת התורה, וכל הסביבה היתה ספוגה באהבת התורה, אז גם מי שלא נסע ללמוד בישיבה והיה יוצא מנערותו לעסוק באיזה פרנסה, היה נשאר על כל פנים יהודי שומר תורה ומחובר לטהור. וגם אז היתה חובה לחנך את בני הנעורים בלימוד תורה, משום עצם חיוב לימוד תורה, ומשום כי אין עם הארץ חסיד, אלא שאז היתה ההליכה למקום תורה לא בשביל לברוח מבית אבא ומחסיבה הקודמת, אלא לשם לימוד תורה אצל רב מבורח, והיה זה בבחינת "וילך". אבל כיום, שהפרוץ מרובה מכל צד, ומי שאינו לומד בישיבה מצב מסוכן, ועלול מאוד ח"ו שלא ישאר אצלו אפילו משהו מיהדות, והאורבים על נפשות בני ישראל להדיחם ר"ל רבו מכל צד, ואי לנו שהגענו למצב נורא כזה, הש"ת יצילנו מידם, ובמצב פרוץ ומסוכן זה, הרי אפילו אם יודע בבירור שח"ו לא יצליח בתורה בישיבה, היתה החובה להיות בכל ימי הנעורו בתוך כותלי הישיבה, למען הנצל מפני הזמן האורבים על יחדותו ר"ל.

ונמצא שהיציאה מסביבה של חולין זהו כבר תכלית לעצמו, אכן, גם התכלית השני לספוג תורה ויראת שמים ולהיות באמת ת"ח מצוין, יכול להשיג בהישיבה אם יתמיד בלימודו, וא"כ יש בהליכתו לישיבה גם משום "ויצא" גם משום "וילך".

פניי הפרשה

ויקח מאבני המקום וישם מראשיתו וישכב במקום ההוא

"עשן כמין מרחב סביב ראשו", אומר המדרש. שאלה עמוקה שואל הסבא מקלם צ"ל: מה הועיל יעקב בכך שהקים את ראשו באבנים? הרי עדיין יכולות חיות רעות לבוא ולהזיקו מצד גופו או רגליו! אלא, אומר הסבא מקלם, כאן טמון לימוד יסודי בהבנת ההשתדלות: אמנם אמת היא שהנהגת האדם, פרנסתו ושמירת חייו – הכל בדרך נס, וכל השתדלות האדם אין בה מש, אלא שגזרה גזירה שצריך להשתדל מובהקת מועטת כפי צרכו, ולדעת כי רצון ד' מועיל, ולא השתדלותו.

הבנה מעמיקה זו מבהות ההשתדלות, ללמוד המפרשים ממשמעות שמו של יעקב עצמו. הוא נקרא כך כי אחז בעקב עשוי – פעולה שלכאורה לא צלחה. יעקב אמנם ניסה למנוע את יציאתו של עשיו כדי שיהיה הוא הבכור, אך לא עלה בידו. והנה, בסופו של דבר, עשיו מכר את בכורתו ליעקב בדרך אחרת לגמרי. ללמד: על האדם לעשות את השתדלותו, והקב"ה ישלים לו בדרכו, גם אם נראה שלא הייתה תועלת במעשיו.

רעיון זה מקבל ביטוי מופלא בדברי המדרש על הפסוק "ותעשה אדם כדגי הים". דרך הדגים, אומר המדרש, שהגדול בולע את הקטן. אך הקב"ה עשה פלא – כשהגד הגדול דרך אחר הקטן לבלוע, לעולם לא ישיגו. ומדוע? כי אילו היה משיג את טרפו מאחור, היה נחנק מסנפיריו! במקום זאת, מזהין לו הקב"ה את מזונו בצורה הפוכה – הדג הקטן בא מלפנים, נכנס ישר לפיו, וסנפיריו מתקפלים כך שחליק פנימה בשלום.

והנמשל מאיר עיניים: בעוד שהדג משוכנע שהוא "משתדל" ורודף אחר פרנסתו, למעשה דווקא בדרך זו הוא לא ישיג לעולם. טובתו היא שטרפו מגיע אליו ממקור בלתי צפוי לחלוטין. כך גם האדם – לא ההשתדלות מביאה את הפרנסה, אלא הזן ומפרנס את הכל ממין לכל אחד את צרכיו.

גער בהם: "וכי משוגעים אתם?"

סיפור מופלא בעניין זה מובא בספר "מדרגת האדם" מהסבא מנובהרדוק. מעשה באיש פשוט שהתפרנס מהובלת חומר וטיט בעגלה רתומה לחמור. יום אחד שמע את האלשיך הקדוש מדבר על מידת הביטחון העליונה, הטהורה מכל השתדלות. אמר לעצמו: "למה לי לעמול קשה כל ימי חיי? הרי שמעתי בפירוש שאם אדם בוטח בה", פרנסתו באה אליו בלי שום סיבה!"

קיבל על עצמו החלטה נחושה לבטוח בה' בכל ליבו, והלך וישב כל היום ליד התנור, אומר פרקי תהילים. כשבאו בני ביתו לתבוע ממנו שיצא לעבודתו, גער בהם: "וכי משוגעים אתם?" הלא שמעתי בפירוש מהאלשיך, שאם אדם בוטח בה', מחייתו באה אליו בלי שום סיבה!"

לימים, מחמת דחקם, מכרו את החמור והעגלה לגוי. הלך הגוי עם החמור לחפור גומא, ומצא שם אוצר גדול של זהב. מילא שקים בזהב והניחם על העגלה. בעדו ממשיך לחפור, נפלה עליו אבן מההר ומת. משבושש לחזור, נשא החמור את רגליו והלך, כהרגלו, לבעליו הראשונים. לפתע נשמע קול בחצר ביתם – והנה החמור טעון שקי זהב!

באו תלמידי האלשיך אל רבם ושאלו: "במה גדול כוחו של האיש הזה יותר משלנו? אנו מבקשים כל כך את הביטחון ואין הדבר עולה בדינו, והוא שמע פעם אחת, ולישב אצל התנור, והשיג אוצר!"

השיב להם האלשיך הקדוש: "מוביל החומר, כאשר שמע על הביטחון, לקח את העניין כמות שהוא, בלי שום ספק ופקפק, כאילו לא הייתה בעולם מציאות אחרת כלל. לא כן אתם – כיון שיש לכם עדיין מעט פקפקים וחששות, עדיין חסרים אתם את השלמות במידת הביטחון." (דרשו)

הבנים בני והבנות בנוי וכל אשר אתה רואה לי הוא

פעם נסע מרן הגר"ז זי"ע, א"ב לדרך והוצרך להמתין לרכבת אחרת בתחנת הרכבת בורשא שתי שעות. כשישב בתחנה, אמר לו מאן דהוא שמרן ה"חפץ חיים" נמצא כעת בורשא. מיד כששמע זאת, לקח מרן הגר"ז בעל עגלה ונסע למקום ששהה בו הח"ח. בבואו, שמע את הח"ח מדבר אודות הרדיפות שרודפים השלטונות את היהודים בפולין. בתוך דבריו סיפר על יהודי שהיה כבר למעלה מגיל תשעים, והוצרך ליסוע מחוץ לפולין, ודרשו ממנו הפקידים שיביא את תעודת הלידה שלו ואז יוכל לקבל אשרת יציאה. אמר אותו יהודי לפקידים כי בהיותו זקן מופלג, אזי במרוצת השנים אבדה לו 'תעודת הלידה' ואיננו יודע היכן היא... אמרו לו הפקידים, שאין לו עצה כי אם להביא שני עדים הזוכרים מתי נולד, ותהיה זו הוכחה במקום התעודה האבודה... והנה נראה אנחנו, מה סברו שלטונות פולין באומרים לאותו יהודי זקן מופלג שיביא שני עדים הזוכרים מתי נולד, הרי לשם כך יצטרך לחפש שני אנשים למעלה מגיל מאה שנה... ומאותה העיר שבה נולד, אשר זוכרים את לידתו שם, וברור הדבר שלא ימצא זאת, וא"כ מהי בקשתם?...

באותה הזדמנות הקשה בעל החפץ חיים על הפסוק הח"ל, דיש לעיין, הרי יעקב אבינו טען ללבן טענות גדולות ועצומות, "מה פשעי ומה חטאתי כי דלקת אחרי, כי מששת את כל כלי מה מצאת", "זה עשרים שנה אנכי עמך", "טריפה לא הבאתי אליך", הייתי ביום אכלני חרב וקרח בלילה ותורו שני מעיני", "זה לי עשרים שנה בביתך עבדתיך ארבע עשרה שנה בשתי בנותיך ושש שנים בצאנך ותחלף את משכרתי עשרת מנים", וכו'. וא"כ מהי התשובה שעונה לו לבן, על כל הטענות העצומות שאומר לו יעקב? אמנם הביאור הוא, אמר ה"חפץ חיים": לבן אמר ליעקב, רק עם בעל דבר יש להתדיין בטענות ובמשא ומתן, וכן להצטרך לפניו, אבל כיון ש"הבנות בנותי והבנים בני והצאנ צאני וכל אשר אתה רואה לי הוא" א"כ איננו בכלל בעל דבר שלי, ואין אני צריך כלל להשיב לך על כל טענותיך...

כך סיים החפץ חיים: "לו יהודים בפולין היו רצויים, ובמעמד שזה לכלל התושבים, כי אז היה ניתן לומר שבקשתם לשני עדים שזוכרים את זמן לידתו של אותו האיש מופרזת היא, אבל כיון שמעמדם של היהודים בפולין בין כך אינו טוב ואינם רצויים במדינה, א"כ מה לנו לטעון עליהם!... הרי אינם מרגישים בעלי דברים שלנו כלל... הוסיף ה"חפץ חיים" ואמר, במצב שכזה ובזמנים שכאלו אין לנו אלא את עצתו של רבי אליעזר הגדול שאמר בגמ' 'מה יעשה וינצל מחבלי משיח, ינסוק בתורה ובגמילות חסדים!' וכאשר מרן הגר"ז היה מספר את המעשה חבלי משיח, היה אומר שדברי ה"חפץ חיים" באותה שעה ממש כ"ברלינטין"... ("הלומים")... והצטרך מאוד שהוצרך לעזוב ולהשיב בדרכו...

ויש יעקב ויגל את האבן

רש"י: כאדם שמסיר את הפקק מעל הצלולית, להודיע שכוחו גדול. מה עליו ללמוד מכך שכוחו של יעקב אע"ה היה גדול, וכי מה יצא לנו מדיעת מידת כוחו של יעקב?

נער צעיר הייתי, סיפר הגאון רבי ברוך מרדכי אזרחי זצ"ל ושמעתי את הגאון רבי אייזיק שר זצ"ל שואל את השאלה הזאת, ומוסיף עליה, יעקב אבינו היה גיבור, א"כ מדוע כל ההתמודדות הזאת עם לבן הארמי, המתוארת בפרשה, מחליף לו את הכלה, ואח"כ יוחלף את משכורתי עשרת מונים, בשביל מה הוא מתמודד איתו, שיקח אותו בידיו החסונות, תיאר רבי אייזיק, יכרוך חבל על ידיו של לבן, יושיבו בתוך ארון קטן, ובטרים יסגור עליו את דלתותיו יגיד לו בורות, שוערינקע! שוערינקע! בלייבט שטייל, חמי חמי שב ושתוק. הלא כוחו גדול לא כך?

אלא קושיא אחת מתרצת את חברתה, להודיע שכוחו גדול, כן, יעקב אבינו היה גיבור שבגיבורים, אבל בכל זאת הוא היה עוד יותר גיבור, איזהו גיבור הכובש את יצרו.

יעקב אבינו ניצל את גבורתו ללימוד יומם ולילה, לא נתן שינה לעיניו ותנומה לעפעפעי 14 שנה בבית מדרשו של שם ועבר, וכך כל ימיו, כמו שאמר יעקב אבינו עצמו, הייתי ביום אכלני חרב וקרח בלילה, יעקב ליווה את הצאן יומם ולילה, כשהוא כולו שקוע בתורה, עמוד התורה.

אבל כשמגיעה התמודדות של בין אדם לחבירו, של בין אדם לעצמו, לא פותר הוא את בעיותיו בכוח הזרוע, אלא מתגבר, מנצח גם את עצמו, ופועל בדעת ובענווה. הגבורה הכי גדולה היא להתגבר, לגבור על עצמו, על רצונותיו, תאוותיו, ונסיוותיו הטבעיות.

אכן יכול היה יעקב אבינו לתת מנה אחת אפיים ללבן, ולהשתיק את הרמאי הזה אחת ולתמיד, אבל יעקב אבינו הגיבור שכל בכוחו גם לשרו של עשיו, היה גיבור אמת, שמתגבר על עצמו. זוהי גבורה.

מספר היה רב"מ אזרחי זצ"ל על עצמו, אברך צעיר הייתי, ישבתי בביתי באישון לילה ועיניתי בגמרא האהובה, בין לבין התסלסלו סביבי ערפילי אדי הסגריות מצאתי תוך כדי עיון עמוק. צריכים אתם להבין, עישון סיגריות היה דבר סטנדרטי ש'כולם' לקחו בו חלק, 'מי לא עישן אז'... ואז, כשבאתי לקחת סיגריה נוספת גיליתי כי החפיסה התרוקנה עד הסיגריה האחרונה... המשכתי ללמוד, אבל אז לא היה זה כמו שאומרים, היה חסר לי הסיגריות, לפיכך קמתי ממקומי ויצאתי ללילה הירושלמי הקריר והלחני מביתי שבסופו לשייבם בחרון בגאולה וצעדתי במעלה השכונה לעבר רחוב יפו, שם ברחוב יפו היה קיוסק שפעל כל שעות הלילה ובו ידעתי אוכל להשיג סיגריות. ואכן באתי אל הקיוסק, והמוכר המנומנם מכר לי חפיסה.

בדרך חזר ונתי אל ליבי סיפר רבי ברוך מרדכי, 'ברוך זה מה שאתה שווה?' סיגריה יכולה להקים אותך מהגמרא ולקחת אותך בלילה עד לרחוב יפו?, 'ברוך?'... ובו ברגע החלטתי להפסיק לעשן.

הרבנית התעוררה בבוקר השכם, ומיד לאחר שאיחלתי לה בוקר טוב, סיפרתי לה על החלטתי להפסיק לעשן, היא חיכתה ואמרה: לו יהי, כשחתי לא מאמינה באמת כי אחזיק בהחלטה זו, משום שצריכים אתם להבין, עישון סיגריות היה דבר סטנדרטי ש'כולם' לקחו בו חלק, 'מי לא עישן אז'... אבל מאז ב"ה לא עישנתי כלל. זוהי גבורה, החלטה חזקה ויציבה, לנצח לא את הזולת, אלא לנצח את עצמי. (דרשו)

לקח הפרשה

בחירת שידוך...

שצועק 'הנני', או שהוא בסוף האחרון שמתנדב לעשות משהו למען הזולת? אולי רק כשמחלקים גלידה הוא הראשון, אבל כשצריכים לעשות משהו הוא שוכח את הזריזות שלו...
"הבת שלך לא יהיה לה איתו משא ומתן בלימוד", הוסיף רבי שמואל לומר לאבי הנערה, "היא לא תצטרך לפלפל אתה בהבנה של הקצות החושן" אם המהלך הוא כמו שאומר ר' ברוך בער, או כמו שאומר ר' נפתלי..."

"אבל אם יש לו מידות רעות, היא יום יום תסבול ממנו..."
"בחדר האוכל בשיבה יש עובדים, טבחים, טבחיות. לפעמים אלו אנשים שבורי לב, אלמנות מסכנות, אנשים שבורים. הם עומדים שעות ועורכים כל יום חתונה, שלוש פעמים ביום. יש בשיבה 600 או 700 בחורים, צריכים להכין לפני כל ארוחה מאות מנות!"
"למה אתה לא שואל אותי, אם שמת לב כשהוא נכנס לחדר האוכל אולי הוא מריח את המנה ופוסק בקול: אין מה לאכול היום... אני הולך לקיוסק שם יש בורקס, ושתייה 'קריסטל' ואולי גם פלאפל..."
"אולי הבחור שקוע בחובות וקונה בקיוסק בהקפה, כשהוא מחכה שאתה תשלם, שאחרי החתונה שלו השווער ישלם את החובות שלו..."

"הרי הבת שלך תיפגש עם התגובות שלו יום יום. ה'לורד' יבוא הביתה בשתיים ורבע וירצה ארוחה. המנה הזאת שמונתת על הצלחת שלו, כמה יגיעה השקיעו בזה... לקנות את המצרכים, לקלף, לחתוך ולבשל ולעמוד על המשמר שלא יישר, עד של'לורד' – הנסיך הזה, מגישים את האוכל, והוא אחרי שניה אחת שהסתכל על האוכל הוא אומר זה לא טעים היום..."

"יכאב לה מאוד הלב לבת שלה. מה אתה חושב? אולי היא תגיד אין דבר, הוא באמת לא בנאדם, הבעל שלי, אבל יש לו שני מהלכים להבין את הקצות החושן הוא יודע שר' ברוך בער אומר כך ור' נפתלי אומר כך... אולי זה מה שיעודד אותה..."
"זה לא יעודד אותה ולא ינחם אותה!" הבהיר לו רבי שמואל, "זה יעורר את חמתה עוד יותר. מילא אדם שלא קשור לתורה מתנהג כך, נו, לאנשים כאלו זה מתאים. אבל הוא כן לומד, ובכל זאת מתנהג כמו זה כואב הרבה יותר!"

אמר לו רבי שמואל, "יקירי" זה היה הביטוי שלו, "יקירי, חכה רגע!!! עד עכשיו אתה שאלת אותי, עכשיו יש לי זכות לשאול אותך כמה שאלות..."

אומר רבי שמואל לאבי המדוברת: "אתה שאלת אותי בשבע חקירות ודרישות, עכשיו אני רוצה לשאול אותך בחזרה."

"עבור מה אתה מברר על הבחור? כי אתה מחפש שידוך לבתך..."

"תגיד לי, זאת הבעיה היחידה שיש לבת שלך? לבדוק כמה שעות הבחור לומד, איזו דרך יש לו בלימוד, אם הוא מבין את התשובות של ראש השיבה... זה מה שחשוב בשביל האושר שלה בחיים?"

"אתה אולי אדם צעיר", אמר לו רבי שמואל, "אז כדאי שתלמד. למה אתה לא שואל אותי בנושאים שיותר חשוב לבת שלך לדעת? למשל, כמה פעמים בשבוע הבחור הזה מצחצח שיניים..."

"למה אתה לא שואל אותי איך הבחור הזה מתנהג בחדר עם השותפים שלו בפנימיה? כשהוא בא בלילה והם ישנים, הוא דופק ומעיר אותם או שלפני שהוא נכנס לחדר הוא חולץ את הנעליים ומחזיק אותם בידי כדי לפסוע בעדינות ולא להעיר חלילה אף אחד?"

"כמה פעמים בשבוע, תסלח לי ידידי", כך הוא היה אומר רבי שמואל, "תסלח לי ידידי..." "כמה פעמים בשבוע הוא מחליף גרביים?... הוא לא גר בג'ונגל, הוא לא חי על אי בודד. מטבע הדברים פעם ביום או יומיים צריכים להחליף גרביים, אז הבחור הזה, כמה פעמים הוא מחליף?"

"וכשהוא מחליף גרביים... איפה הוא שם אותם???" "ואיך הוא מתנהג בחדר אוכל? אין אצלנו שולחן לכל אחד, בדרך כלל יושבים ששה בחורים בשולחן אולי יותר."

"האם הוא מגיע הראשון, נוטל ידיים מהר מהר, ותופס את המנות הכי טובות כשהוא משאיר לאחרים את מה שנשאר אחרי שהוא לקח כפי רצונו, ואם יש משהו מיותר הוא חוטף את זה לעצמו, או שהוא נותן את זה למישהו אחר?"

"האם יש לו לב טוב, או לב בינוני???" ואולי יש לו לב רע חלילה?
"כשצריכים לעשות משהו, ומישהו צריך ללכת לאיזו שליחות, לבצע איזה תפקיד, האם הוא הראשון

"אעבדך שבע שנים ברחל בתך הקטנה" (כ"ט, י"ח) סיפר הגאון הגדול רבי משה מרדכי שולזינגר זצ"ל בשיחה שקיים עם בחורים, ובה ביקש לחזק אותם בעניין של הנהגות טובות וישרות בבין אדם לחברו. השיחה נמסרה ב"ד אב תש"ס, וכדרכו בקודש, תיבל אותה הגרמ"מ שולזינגר במתק לשונו בשלל סיפורים ואמרות טהורות שהתנוססו בצידה.

אנו מביאים את הדברים תוך שינויי עריכה מסוימים, אבל נשתדל לשמור במידת האפשר על סגנונו המיוחד של הגרמ"מ זצ"ל,

יש נושא מסוים, שלא כל כך מדברים עליו, אבל לדעתי טוב לדבר על זה וצריכים לדבר על זה. כל בני הישיבות מכירים את הגאון האהוב רבי שמואל רחובסקי. הוא היה ידוע כגאון גדול, אבל הוא היה גם בעל מידות טובות באופן מיוחד. לדעתי זה הא בהא תליא, בגלל שהיו לו מידות טובות, זכה לכזאת הרבצת תורה בהיקף שכזה.

פעם בא יהודי לרבי שמואל, ובפיו בקשה. מאחר ומציעים לבתו שידוך עם בחור משיבת פוניבז', הוא מבקש מרבי שמואל שישב לו על השאלות, כי הוא רוצה לברר על הבחור בצורה רצינית.

אמר לו רבי שמואל, בבקשה, תשאל מה שאתה רוצה.

התחיל אבי הנערה לשאול: כמה שעות ביום לומד הבחור הזה? איך ההבנה שלו בלימוד? האם הוא מתעורר וישאל שאלות באמצע השיעור? השאלות האלו מלמדות על כך שהוא מבין את הסוגיא בצורה בריאה ומעמיקה? כשראש השיבה משיב לו על השאלות, הוא מבין מה מסבירים לו או שהוא קשה הבנה חלילה?

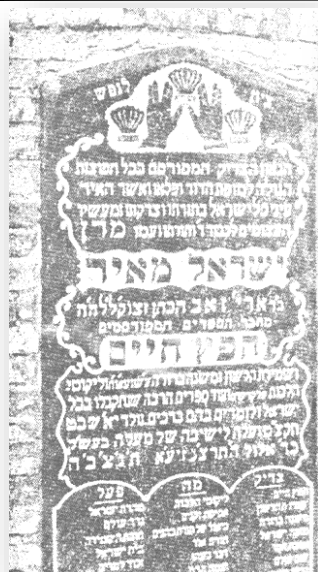
אני לא הייתי נוכח שם, אבל סיפר לי מי שהיה שם, שאותו יהודי שאל את רבי שמואל 17 שאלות!!! שאלתי את אותו אחד, אתה ספרת את השאלות שאתה אומר לי ככה 17 כמספר מדויק? הוא אמר לי שהוא לא ספר, אבל זה היה בין 15 ל-19 שאלות... שוין, ברוך ה', האבא הזה כבר יודע את הדרגה של הבחור המדובר בלימוד, והוא מאוד מרוצה מהד"ר שקיבל. אחרי שבא על סיפוקו וקיבל את התשובות שרצה לשמוע, הוא אומר "ישר כח לראש השיבה, ישר כח גדול", ופונה ללכת.

גנזי ישיבה

ישיבת ראדין - א'

מימים לשמאל:

1. תמונת קברו של החפץ חיים, והאהל על גביו.
2. תמונת ונוסח המצבה, עם סימון ידי הכהנים למעלה.
3. תמונת מרן החפץ חיים זצ"ל, משנותיו האחרונות.
4. תמונת ישיבת ראדין מאז.
5. תמונה כיום של מקום הישיבה.

יוצא לאור ע"י קיבוץ אברכים – "אוהל יוסף" – נובהרדוק

בית המדרש "בית מרים גיטל" מעלות דפנה 117 ירושלים

טל: 0533199720 דוא"ל: Ohelyosef1@gmail.com